

УДК 336.64

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Попович Д.В., Черковська Ю.Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Розглянуто джерела формування фінансових ресурсів вітчизняних підприємств. На основі статистичних даних проведена оцінка ефективності управління фінансовими ресурсами на підприємствах України. Окреслені сучасні проблеми та шляхи підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств.

Ключові слова: підприємництво, фінансові ресурси, управління фінансовими ресурсами, фінансовий аналіз, фінансова діяльність.

Постановка проблеми. В сучасних умовах суттєвого значення набуває управління фінансовими ресурсами підприємств. Саме вони виконують вирішальну роль в ефективно-му функціонуванні підприємств і є визначальним чинником процесу розширеного відтворення. Сьогодні однією із важливих причин кризової ситуації на багатьох вітчизняних підприємствах є неправильне або недостатньо ефективне управління фінансовими ресурсами, так як саме вони є найважливішим чинником економічного зростання та розвитку усіх суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі немає єдиної думки щодо визначення фінансових ресурсів, їх змісту, особливостей управління і ролі у відтворювальному процесі. Питанням управління фінансовими ресурсами підприємств, стадіями та системами їх використання займалися зарубіжні та вітчизняні економісти: І.А. Бланк, Т.В. Безбородова, А.А. Горбань, А.Г. Загородній, І.В. Зятковський, М.Я. Коробов, В.М. Опарін, Г.О. Партин та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Управління фінансовими ресур-

сами підприємств розглядається як один із головних чинників підвищення ефективності будь-якої виробничо-господарської діяльності. Наявність у достатньому обсязі фінансових ресурсів та їх ефективне використання передбачають вигідне фінансове положення підприємства на ринку, платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність та слугують основним показником конкурентоспроможності підприємства. Саме тому питання щодо підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами для забезпечення безперебійного процесу виробництва та реалізації продукції на підприємствах в сучасних економічних умовах потребує подальшого вивчення та узагальнення.

Мета статті. Головною метою статті є визначення сучасних проблем та шляхів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Як засвідчує міжнародний досвід, підприємництво є невід'ємною складовою конкурентоспроможності національної економіки.

Підприємництво – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність суб'єктів господарювання з метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку [1, с. 11].

Незалежно від сфери функціонування суб'єктів господарювання їх виробничо-фінансова діяльність пов'язана з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси підприємства – це загальна сума власного, позиченого й залученого капіталу, що використовується для формування своїх активів і здійснення виробничо-господарської діяльності з метою одержання прибутку.

Фінансова діяльність будь-якого підприємства має бути направлена на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, тобто на ефективне управління фінансовими ресурсами. Саме ефективне управління фінансовими ресурсами підприємства дозволяє:

- визначити оптимальний обсяг та структуру оборотних активів;
- мінімізувати витрати на фінансування та підтримку певного їх обсягу;
- визначити аспекти управління чистим оборотним капіталом підприємства;
- забезпечити ліквідність та платоспроможність підприємства;
- сформувати оптимальний обсяг товарно-матеріальних запасів;
- оптимізувати управління дебіторською заборгованістю та грошовими коштами.

Управління фінансовими ресурсами підприємства – це дії всіх рівнів управлінського апарату, що призводять до змін в об'ємах, складі і структурі фінансових ресурсів, і які впливають на показники бізнес-процесів [2, с. 146].

Головною метою управління фінансовими ресурсами є своєчасне виявлення та усунення недоліків у фінансовій діяльності підприємства і пошук резервів зміцнення фінансового стану підприємства та його платоспроможності.

Сьогодні фінансовий стан більшості українських підприємств можна охарактеризувати як незадовільний. Типовим наслідком кризових явищ економічного розвитку підприємств стала гостра нестача фінансових ресурсів, що істотно позначається на ефективності господарювання. Крім того, низька забезпеченість підприємств фінансовими ресурсами супроводжується низьким рівнем їх використання. Становище, що склалося, об'єктивно вимагає нових підходів до формування фінансових ресурсів та підвищення ефективності їх використання. Розглянемо джерела формування фінансових ресурсів підприємств України (табл. 1).

Дослідивши джерела фінансових ресурсів підприємств України, варто зазначити, що валову частку становлять поточні зобов'язання та забезпечення, а не власний капітал. Так, станом на 1 січня 2016 року зобов'язання та забезпечення становили 70,3%, тоді як власний капітал 29,7%. На 1 січня 2017 року частка зобов'язань та забезпечень зросла до 75,5%, тоді як власний капітал зменшився до 24,5%. Проте станом на 1 січня 2018 року спостерігається дещо позитивна динаміка, адже зобов'язання та забезпечення скоротилися до 70,7%, разом зі збільшенням частки власного капіталу до 29,3%.

Як свідчать дані, протягом 2016-2018 рр. підприємства більшою мірою фінансуються за рахунок залучених коштів, що породжує собою неспроможність підприємств забезпечити ефективний розвиток за рахунок власних джерел, своєчасність розрахунків за своїми зобов'язаннями, недостатній рівень фінансової стійкості та залежність від зовнішнього фінансування, підвищення ступеня ризику у фінансовій діяльності.

На сьогодні для оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами на підприємствах України використовується багато показників. Розглянемо деякі з них, які найбільш точно, на нашу думку, дозволяють оцінити стан формування та використання фінансових ресурсів. Так, визначимо коефіцієнт автономії та загальної заборгованості підприємств України (табл. 2).

Таблиця 1

Джерела формування фінансових ресурсів підприємств України (млн грн)

Показник	1 січня 2016	%	1 січня 2017	%	1 січня 2018	%
Баланс всього	7902796		9991791		6527989	
Джерела фінансових ресурсів	7900580	100,0	9989363	100,0	6527852	100
власний капітал	2345323	29,7	2445804	24,5	1911697	29,3
довгострокові зобов'язання і забезпечення	1639906	20,8	1696871	17,0	1149844	17,6
поточні зобов'язання і забезпечення	3915351	49,5	5846689	58,5	3466312	53,1

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

Коефіцієнти автономії та загальної заборгованості на підприємствах України

Показник	1 січня 2016	1 січня 2017	1 січня 2018
Власний капітал, млн грн	2345323	2445804	1911697
Залучений капітал, млн грн	5555257	7543560	4616156
Валюта балансу, млн грн	7902796	9991791	6527989
Коефіцієнт загальної заборгованості	0,70	0,76	0,71
Коефіцієнт автономії	0,30	0,24	0,29

Джерело: розроблено автором за даними [3; 4]

Дослідивши коефіцієнт автономії, варто відмітити, що даний показник є значно меншим за допустиме значення $\geq 0,5$ для кожного досліджуваного періоду. Крім того, коефіцієнт погіршується, якщо порівнювати початок і кінець досліджуваного періоду. Таким чином, зменшення коефіцієнта автономії свідчить про погіршення фінансового становища та, відповідно, ефективності управління фінансовими ресурсами на вітчизняних підприємствах.

Щодо коефіцієнта загальної заборгованості, то даний показник також свідчить про недосконалість управління фінансовими ресурсами на підприємствах України. Так, оптимальне значення даного коефіцієнта повинно бути $\leq 0,4$ [5]. Проте, оцінивши ситуацію на вітчизняних підприємствах, варто відмітити, що станом на 1 січня 2016 року концентрація залученого капіталу на підприємствах України становила 70%, станом на 1 січня 2017 року дещо підвищилась до 76%, а вже станом на 1 січня 2018 року дещо знизилась до 71%, але все ж таки значення даного показника є критичним для підприємств України. Таким чином, розглянувши базові показники автономії та загальної заборгованості, варто зауважити, що ефективність управління фінансовими ресурсами на підприємствах України є критичною і потребує негайного удосконалення.

Про недосконалість управління фінансовими ресурсами свідчить також частка підприємств, що отримали прибутки та збитки. Так, станом на 1 січня 2018 року в Україні (без врахування Криму, Севастополя та окупованих територій) прибуток отримали 72,8% великих та середніх підприємств, а збиток – 27,2%. При цьому їх фінансовий результат дорівнював 287848,5 млн грн. Найбільше прибуткових підприємств було зафіксовано у сільському, лісовому та рибному господарстві, а збиткових – у сфері мистецтва та спорту [3].

Таким чином, з даних результатів дослідження, можна сказати, що на сьогоднішній день підприємства України переживають не найкращі часи свого функціонування, адже має місце недо-

статньо ефективна система управління фінансовими ресурсами. Значимість проблеми управління формуванням та використанням фінансових ресурсів підвищується у зв'язку з постійними змінами в податковому законодавстві України, дестабілізацією фінансового ринку і структурними змінами капіталу, які викликані змінними банківськими відсотками та курсами валют на фоні інфляції, яка не припиняється, зниженням централізованого фінансування.

Крім ускладнюючих макроекономічних умов, проблеми управління фінансовими ресурсами значною мірою обумовлені й існуючими підходами підприємства до їх вирішення. Вони залишаються незмінними ще з часів планово-розподільчої економіки, коли фінансове управління відіграло другорядну роль. Таким чином, проблему управління формування та використання фінансових ресурсів підприємств слід розглядати від первинного суб'єкта господарювання до безпосередньо держави [6].

Варто виділити такі проблеми управління фінансовими ресурсами на вітчизняних підприємствах (рис. 1).

Загальною проблемою для підприємств є постійна нестача власних фінансових ресурсів. Нині важливе місце в джерелах фінансових ресурсів належить пайовим та іншим внескам фізичних та юридичних осіб, членів трудового колективу. Водночас значно скорочуються обсяги фінансових ресурсів, які надходять від галузевих структур, зменшуються обсяги бюджетних субсидій від органів державної влади і одночасно зростає значення прибутку, амортизаційних відрахувань та позичкових коштів у формуванні фінансових ресурсів підприємств [7].

Ефективність функціонування будь-якого підприємства залежить від правильної стратегії управління капіталом підприємства. Її важливою складовою є оптимізація структури капіталу. В Україні більшість підприємств нехтують науковими підходами до цього питання, що є помилкою, оскільки від співвідношення між власним і позичковим капіталом залежить результат діяльності підприємства та його стан у майбутньому.

Оптимізація структури капіталу є одним із найбільш важливих і складних завдань, які доводиться вирішувати у процесі фінансового управління підприємством. Оптимальна структура капіталу – це таке співвідношення використання власних і позичених коштів, за якого забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності й коефі-

Рис. 1. Проблеми управління фінансовими ресурсами підприємств

Джерело: розроблено авторами

цієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість [8].

На сьогодні в економічній літературі немає єдиної думки щодо оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом. Одні дослідження вчених приходять до висновку, що оптимальна структура капіталу повинна мати вигляд: 40% – власний капітал та 60% позиковий капітал, проте інші вчені стверджують, що співвідношення між позиковим та власним капіталом не повинне перевищувати одиниці. Однак для вітчизняних підприємств і одні, і інші показники на даному етапі є недостижними, що є проблемою щодо ефективного управління фінансовими ресурсами.

В сучасних умовах товарне кредитування набуває все більшого розповсюдження та стає однією з необхідних умов прискорення реалізації товарів. Стан взаєморозрахунків між підприємствами характеризується значною часткою дебіторської заборгованості за товари в їх обігових активах та поточних зобов'язаннях, що також є однією з проблем управління фінансовими ресурсами. В економічно розвинених країнах Заходу нормально вважають частку дебіторської заборгованості в активах підприємства близько 20%. Про такі показники на підприємствах України можна лише мріяти [9].

Так, на підприємствах України у 2016 р. частка дебіторської заборгованості в активах підприємства становила 61,2%, а у 2017 р. зросла до 69,3%. Тобто, до показників економічно розвинених країн Заходу нашим підприємствам ще «рости й рости».

Щодо шляхів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на підприємствах України, то головний напрямок їх покращення, на нашу думку, полягає в оптимізації формування, обліку та використання фінансових ресурсів. Управління фінансовими ресурсами підприємства може вважатися ефективним лише у тому разі, коли воно дає змогу не лише раціонально використовувати наявні ресурси, а й забезпечувати активний системний пошук можливостей подальшого розвитку підприємства.

Для забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами, підприємство повинно вибрати оптимальні варіанти збільшення капіталу як за рахунок зовнішніх, так і внутрішніх фінансових ресурсів. Так, збільшити власний капітал на підприємствах України могли б безоплатні надходження та державні субсидії. Це значно збільшило б фінансову стійкість підприємств та кредитоспроможність.

Також для забезпечення підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами

на вітчизняних підприємствах, варто удосконалити інформаційну базу та модифікувати і поглиблювати аналіз та оцінку результативних показників. Сьогодні управління фінансовими ресурсами на підприємствах України здійснюється в умовах, коли використовується «реактивна» форма управління – прийняття управлінських рішень для реагування на поточні проблеми.

Проте, на нашу думку, найбільш ефективний спосіб управління фінансовими ресурсами є управління, засноване на основі впровадження стратегічного системного підходу, що включає в себе створення керівництвом і власниками підприємств єдиних вимог і стандартів відносно всіх елементів системи управління підприємством та організації контролю їх виконання, розподіл сфер відповідальності за всіма категоріями персоналу, встановлення нормативних значень показників фінансової стійкості.

Ще одним ефективним шляхом покращення управління фінансовими ресурсами підприємства є управління дебіторською заборгованістю. Так, в умовах недостатнього обсягу власних фінансових ресурсів, підприємства повинні розробити комплекс управлінських заходів, які б мотивували покупців та отримувачів послуг розраховуватися за отриману продукцію (товари, послуги) як можна скоріше.

Отже, підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства можна шляхом [10]:

- надання знижок споживачам;
- використання векселів при продажі товарів та наданні послуг;
- продаж підприємством своєї дебіторської заборгованості (факторинг);
- продаж чи здача в оренду неприбуткових основних засобів підприємства;
- управління запасами.

Висновки і пропозиції. Незважаючи на перераховані вище проблеми, вітчизняні підприємства можуть покращити своє економічне становище шляхом правильної стратегії управління капіталом. Невід'ємний фактор кредитоспроможності та фінансової стійкості підприємств – підтримка з боку держави. На нашу думку, найефективнішими шляхами вирішення проблем управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств є: оптимізація формування та використання фінансових ресурсів, пошук оптимальних шляхів поповнення власного капіталу, удосконалення інформаційної бази та здійснення заходів з управління дебіторською заборгованістю, фінансово-кредитна підтримка з боку держави.

Список літератури:

1. Старцев О.В. Підприємницьке право : навчальний посібник / Київський національний торговельно-економічний університет / О.В. Старцев (ред.). – К.: Істина, 2006. – 208 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mirznani.com/a/41127/pdprimnitske-pravo-startsev>.
2. Хотомлянський О. Теоретичні основи управління фінансовими ресурсами підприємств / О. Хотомлянський, І. Сіненко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 145-151.
3. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Онлайн розрахунок фінансового стану підприємства // Fin – admin.com. Показники фінансової стійкості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fin-admin.com/faqvu.php?id=4>.
5. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз : навчальний посібник / М.А. Болух, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток та ін. ; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mmlib.net/knigi/ekonomika/kniga-25>.

6. Прушківська Е.В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві / Е.В. Прушківська, Н.А. Санакоєва // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3. – С. 257-262. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek7-3-2010-PDF/256-262.pdf.
7. Погожа Н.В. Проблемні аспекти формування та використання фі-нансових ресурсів підприємства в умовах рецесії України / Н.В. Погожа // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – № 2(45). – С. 144-149. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vsed_2012_2_25.pdf.
8. Васильців Т.Г. Економіка малого підприємства : навчальний посібник / Т.Г. Васильців, О.І. Іляш, Н.Г. Міщенко ; за ред. д-ра економічних наук Т.Г. Васильціва. – К.: Знання, 2013. – 446 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1057062860914/ekonomika/ekonomika_malogo_pidpriyemstva.
9. Урусова З.П. Внутрішній контроль дебіторської заборгованості : шляхи вдосконалення та вирішення проблем / З.П. Урусова, М.І. Вороніна // Вісник Запорізького національного університету. – 2013. – № 2(18). – С. 121-125. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=67239>.
10. Ряченко О. «Що таке грошові кошти» // Дебет Кредит Український бухгалтерський щоденник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dtkt.com.ua/debet/ukr/2001/50/50pr18.html>.

Попович Д.В., Черковська Ю.Б.

Львівський національний університет імені Івана Франко

ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РЕСУРСАМИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

Рассмотрены источники формирования финансовых ресурсов отечественных предприятий. На основании статистических данных проведена оценка эффективности управления финансовыми ресурсами на предприятиях Украины. Определены современные проблемы и пути повышения эффективности управления финансовыми ресурсами отечественных предприятий.

Ключевые слова: предпринимательство, финансовые ресурсы, управление финансовыми ресурсами, финансовый анализ, финансовая деятельность.

Popovych D.V., Cherkovska Yu.B.

Ivan Franko National University of Lviv

PROBLEMS AND WAYS TO IMPROVE EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF FINANCIAL RESOURCES OF NATIONAL ENTERPRISES

Summary

The sources of formation of financial resources are considered. On the basis of statistical data, the effectiveness of financial resources management at enterprises of Ukraine was assessed. The modern problems and ways of increasing the efficiency of management of financial resources of national enterprises are outlined.

Keywords: entrepreneurship, financial resources, financial resources management, financial analysis, financial activities.